

Glemminge 39:1, Glemminge sn, Skåne

Inledning

Den 2 till 6 oktober år 2000 utfördes en arkeologisk utgrävning på fastigheten Glemminge 39:1, vid krönet av den så kallade Klockarebacken. Bakgrunden var att år 1911 hade ett vikingatida silverdepåfynd påträffats där. Hösten 1997 undersöktes området arkeologiskt med metallsökare och delar av depåfyndet togs tillvara (Persson 1997). Därför var det angeläget att gräva ut depåfyndplatsen bl.a. för att studera i vilken kontext depositionen gjorts.

I samband med utgrävningen togs 21 mynt tillvara som spridits ut vid jordbruksarbete. Ca 300 kvm grävdes ut, men inga anläggningar som kan förmodas vara samtida med depåfyndet kunde iakttas. Däremot framkom två större avfallsgropar från sannolikt yngre bronsålder samt en avfallsgrop som genom 14C-analys har daterats till vendeltid.

Undersökningen genomfördes av Sophie Bergerbrandt och Cecilia von Heijne, doktorander i arkeologi vid Stockholms universitet, Henrik Höier, arkeolog, Christoph Kilger, doktor i arkeologi, samt Jonas Paulsson, arkeolog. Digital inmätning gjordes av arkeolog Birgitta Piltz Williams. Cecilia von Heijne är ansvarig för rapporten. De islamiska mynten är bestämda av fil. mag. Gert Rispling och de västerländska mynten av Cecilia von Heijne, professor Kenneth Jonsson samt Christoph Kilger. Tillstånd för undersökningen har sökts från Länsstyrelsen av Arkeologiska institutionen vid Lund universitet. Utgrävningen finansierades genom ett stipendium från Anders Althins stiftelse. Vedartsanalysen är bekostad av Greta Arvidssons stiftelse och 14C-analysen av Vetenskapsrådet.

1.1 Historik

Vid plöjning påträffades ett vikingatida skattfynd år 1911 av drängen Lars Nilsson på ca 30 cm djup på Klockarebacken i Glemminge (Glemminge 39:1). Silvret var placerat i ett lerkärl som skadades svårt av plogen (Selling 1955, s. 91, 98, Taf. 12:4). I lerkärllet fanns rester av textil. Sammanlagt togs 946 mynt tillvara med t.p.q. 996 och till en vikt av ca 1207 g. (CNS 3.1.27) samt 114 delar smycke- och bitsilver som tillsammans vägde 385,47 g. (Hårdh 59). Skatten finns idag till större delen hos Kungliga Myntkabinettet samt Historiska museet i Stockholm, men delvis också hos Historiska museet i Lund samt i privat ägo. Följaktligen har skattfyndet flera inventarienummer: SHM-KMK 1445, KMK 100161, KMK 100264, KMK 100288, KMK 100302, LUHM.

I september 1997 gjordes en arkeologisk undersökning med metallsökare på den så kallade Klockarebacken. Vid undersökningen påträffades åtta vikingatida silvermynt samt en del

bitsilver som spridits ut från den ursprungliga skatten. Fem av mynten var tyska och tre var engelska. Dateringen av mynten stämde bra med skattens tidigare t.p.q. 996. Även en del av en islägg/glättare påträffades, som kan vara samtida med skattfyndet (Persson 1997).

1.2 Topografi och fornlämningsmiljö

Algot Andersson som är delägare till marken, berättade vid undersökningen 1997 att skatten hade hittats vid Klockarebackens krön. Fyndet av de åtta mynten i området som Algot Andersson pekat ut bekräftade hans uppgifter. Skattfyndplatsen är belägen i västlig sluttning nära krönet av Klockarebacken. Jordmånen är lerhaltig och den sterila marken börjar ca 40 cm under matjordslagret. Enligt Fornminnesinventeringen uppvisar platsen förhöjda fosfatvärden. I slutet av backen finns en brunn som enligt markägarna håller hög kvalitet.

Skattfyndplatsen är belägen ca 400 m. ostnodost om kyrkan. Nuvarande kyrka invigdes år 1900 på platsen där det tidigare stått en romansk absidkyrka med brett torn. I kyrkan finns en dopfunt från 1100-talet (Nationalencyklopedin: Glemminge). I kykogårdsmuren finns en runsten med inskriptionen "Sven satte denna sten efter Toste den Skarpe (Tapple) sin fader en mycket bra herreman. Mätte den förgås som bryter högen" (Fornminnesinventeringen; RAÄ 2).

På västra delen av Glemminge 39:1 har enligt Fornminnesarkivet flatmarksgravar påträffats vid plöjning under åren 1925-1935 då runda, mörka ringar av svart jord framträdde samt stora lerkärlsbitar och benbitar (RAÄ 7). Området är ca 90x90 m. Kurt Andersson berättade vid undersökningarna 1997 att de iakttagit sotade stenar av ungefär huvudstorlek som framkommer vid plöjning och 1997 påträffades en skärva av förhistorisk keramik i markytan.

Depåfyndplatsen belägen på ett utmärkt boplatsläge. De fynd och anläggningar som påträffades vid utgrävningen tyder på att området har använts under flera tidsperioder. Från neolitikum återfanns en flintartefakt, från sannolikt yngre bronsålder återfanns två större avfallsgropar/lertäkter och som eventuellt kan vara samtida med flatmarksgravfältet, från vendeltid fanns en avfallsgrop med keramik och en järnbit, från vikingatid skattfyndet och från sen vikingatid/tidigmedeltid en sländtrissa av bly.

2 Den arkeologiska undersökningen

2.1 Syfte

Syftena med att gräva ut skattfyndplatsen var dels att försöka hitta den ursprungliga deponeringsplatsen och studera dess kontext, dels att ta tillvara återstoden av skattfyndet samt att skydda platsen mot framtida plundringar.

På Gotland har man genom det s.k. skattfyndsprojektet med gott resultat kunnat koppla vikingatida skattfynd till förhistorisk bebyggelse (Östergren 1989). Liknande undersökningar har också genomförts på Öland. Det vetenskapliga syftet med att undersöka vikingatida skattfyndplatser i Skåne på liknande sätt som på Gotland och Öland, är att belysa skattfynden ur ett helhetsperspektiv där såväl det kända materialet i skatterna som det sammanhang som skatterna deponerats i tillmäts stor betydelse. Undersökningen är en

del av Cecilia von Heijnes pågående avhandlingsarbete som behandlar vikingatida skånska skattfynd.

2.2 Metod

Undersökningen inleddes med studier av litteratur, arkivförteckningar och äldre kartmaterial som berör skatten och skattfyndplatsen.

Vid undersökningen 1997 upprättades en baslinje som utgick från en 0-punkt och sträckte sig i syd-nordlig riktning genom fyndområdet. Undersökningen hösten 2000 inleddes med att försöka bestämma läget för denna 0-punkt. År 1997 relaterades 0-punkten till en telefonstolpe på åkern samt hörnet av en dunge. Baslinjen låg längs en siktlinje från hörnet av dungen i riktning mot den östra av två vindkraftverk i nordlig riktning. Tyvärr hade telefonstolpen tagits bort år 2000 och dungen utformning förändrats. Därför var vi tvungna att placera 0-punkten enligt en ungefärlig uppskattning. Denna uppskattning var troligtvis relativt exakt och de nya fynd vi gjorde stämde bra med fyndspridningen från 1997. En skillnad mellan undersökningen 1997 jämfört med 2000 är att fynden hade en större spridning vid den första undersökningen. Ett lokalt koordinatsystem upprättades. Med hjälp av totalstation mättes 0-punktens exakta läge in. Ett järnrör slogs ned på ca 60 cm djup vid maskinhallen. Kontrollpunkt är förutom detta järnrör, en punkt vid maskinhallens hörna (se bilaga om utsättning av fixpunkter). En annan riktpunkt för det lokala koordinatsystemet, men som inte är digitalt inmätt, är ett betongblock som är beläget i dungen söder om skattfyndplatsen. Betongblockets nordöstra hörn har koordinaterna X: 0,0 Y: -32,0 Z: 3,38. Från 0-punkten är det 43,75 m. till landsvägens södra sida i riktning med baslinjen i syd-nordlig riktning (Y-axeln).

Metoden som användes vid utgrävningen baserades på Henrik Höiers erfarenheter från liknande undersökningar på Bornholm. Som ett första led undersöktes marken med metallsökare för att konstatera depåfyndets spridning. Ett område som omfattade ca 1600 kvm, från 0-punkten till 40 m. längs Y-axeln samt 20 m. åt vardera öst och väst om baslinjen, undersöktes med metallsökare. Marken var täckt av stubb vilket försvårade undersökningen. Även ett område något väster om fyndområdet undersöktes som hade markerats av markägaren Kurt Andersson och som enligt honom är mörkare än den omgivande marken och där det växer sämre. Dock påträffades inga förhistoriska fynd inom det markerade området.

Därefter schaktades med en grävmaskin med planskopa. Inledningsvis schaktades längs Y-linjen från 35 m. till 0-punkten samt mellan 4 och 5 m. åt öster respektive väster från baslinjen. Efter detta gjorde vi en omprioritering och bestämde oss för att fortsätta schakta från ca Y:24 m. eftersom vi såg att området norr om 24 m. var fyndtomt. Därmed schaktades endast det översta lagret i området mellan 24 till 35 m. Schaktningen upprepades i lager om 5 till 10 cm ned till den sterila marken på ca 40 cm. djup. Efter varje avschaktat lager undersöktes marken med metallsökare. Matjorden var omörd ned till den sterila marken vilket visade sig som ränder av brun mull i den sterila ljusare marken där plogen gått ner.

Efter schaktningen kunde sex anläggningar konstateras som samtliga grävdes för hand och dokumenterades genom plan- och profilritning samt fotografering.

2.3 Resultat

Fyndmaterial

Sammanlagt kunde ytterligare 21 mynt från det vikingatida depåfyndet tas tillvara. Tre mynt var islamiska, elva tyska och sju engelska. Mynten stämmer med skattens tidigare t.p.q. 996 och är rester av skatten som spridits ut då krukans innehåll silvret träffades av plogen år 1911. Jämfört med undersökningen 1997, framkom år 2000 fler fragment av mynt. Av de 21 mynten var 10 fragment. Inga fler delar smycke- eller bitsilver hittades.

Ett fynd av en sländtrissa av bly kan eventuellt vara samtida med skattfyndet, eller tidigmedeltida. I övrigt gjordes inga fynd som med säkerhet kan dateras till vikingatid. I anslutning till anläggningarna 1, 2 och 6 kunde förhistorisk keramik, kol och små mängder djurben eller tandemalj tas tillvara, samt järnrit i anläggning 1.

Anläggningar

Inom det avbanade området kunde sammanlagt 6 anläggningar konstateras. De två anläggningarna 2 och 6 är avfallsgropar, sannolikt från yngre bronsålder. Det är också möjligt att dessa nedgrävningar först fungerat som lertäkter. Anläggningarna kan eventuellt vara samtida med gravfältet som finns på fastighetens västra del. De två anläggningarna 4 och 5 var mindre gropar, eventuellt stolphål, utan synbar förbindelse med varandra.

A1: Nedgrävning i det ungefärliga centrat av myntens spridning. Fynd av järnrit, keramik, brända djurben, tandemalj och bränd sten. Inledningsvis fanns funderingar om nedgrävningen eventuellt var den ursprungliga deponeringsplatsen för skatten och som blivit omörd när skatten hittades. Inga mynt hittades dock i nedgrävningen och senare jämförelser av keramiken visade att keramiken i nedgrävningen inte kom från kärlet som skatten varit deponerad i. Silvret var deponerat i ett kärl av östersjökeramik, medan keramiken från anläggning 1 är avsevärt grövre. En ¹⁴C-analys av kol från nedgrävningen gav dateringen 1255 ± 70 BP.

A2: Större nedgrävning med homogen mylla och med inslag av grov keramik samt små mängder bränt ben och tandemalj. Tolkas som en avfallsgrop från yngre bronsålder. I botten av anläggningen kunde en skiktning iaktas i myllan, med ett äldre något mörkare lager under ett ljusare och mer lerhaltigt lager. Det äldre lagret grävdes inte i botten.

A3: En nedgrävning som i ovanskiktet hade en avvikande gråblå lera. Vid handgrävning visade sig nedgrävningen vara modern med en järnspets (eventuellt spik), sen keramik, tegel och glas.

A4: nedgrävning, eventuellt stolphål.

A5: nedgrävning, eventuellt stolphål.

A6: tolkas liksom anläggning 2 som en avfallsgrop från yngre bronsålder med grov keramik, kol och små mängder djurben och tandemalj. Anläggningen fortsatte in under profilen och endast den del som var tillgänglig utanför profilen undersöktes och dokumenterades.

Samtliga anläggningar är handgrävda. Dokumentation har gjorts genom fotografering och ritning från ovan och i profil i skala 1:10, utom A2 som tecknas i skala 1:20.

Tolkning

Spridningen av de 21 mynten från det vikingatida depåfynd som hittades på Klockarebacken i Glemminge, ger en tydlig indikation var silvret en gång deponerats. Ett ca 300 kvm stort område inom vilket skatten med största sannolikhet deponerats schaktades i lager ner till den sterila marken, men inga anläggningar som kunde kopplas till det vikingatida fyndet iaktogs. Området inom vilken skatten deponerades är genom sitt läge i ett backkrön utsatt för kraftig påverkan av jordbruksmaskiner. Matjordslagret är idag ca 40 cm. djupt, men det är sannolikt att det var tjockare år 1911 och att nedgrävningen av skattfyndet inte stäckte sig ned i den sterila marken. Eftersom matjordslagret idag är helt omrört ned till den sterila marken, är det i så fall inte möjligt att återfinna var depositionen av skattfyndet gjorts.

3 Sammanfattning

År 1911 påträffades vid plöjning en vikingatida silverdepå på Klockarebacken i Glemminge. Silvret var tillsammans med tyg nedlagt i en kruka av östersjökeramik. Sammanlagt togs 946 mynt med t.p.q. 996 och 114 delar smycke- och bitsilver tillvara. Vid fyndtillfället slogs krukan söder av plogen och en del av mynten spriddes ut i jorden. Hösten 1997 kunde genom en undersökning med metallsökare åtta utspridda mynt och en del bitsilver tas tillvara. Dessa silverföremål indikerade var depositionen av skattfyndet gjorts.

I oktober 2000 gjordes en arkeologisk utgrävning av platsen. Syftena var dels att undersöka i vilken kontext skatten deponerats i, dels av forskningsskäl ta tillvara så stor del av skatten som möjligt samt att förhindra plundring. En yta som omfattades ca 300 kvm schaktades ned till den sterila marken. Inga anläggningar som var samtida med skattfyndet kunde iaktas. Däremot kunde bl.a. två nedgrävningar som tolkas som lertäkter/avfallsgropar från yngre bronsålder samt en avfallsgrop från vendeltid konstateras.

Sammanlagt hittades ytterligare 21 mynt från skattfyndet. Av de övriga föremålen som påträffades kan eventuellt en sländtrissa av bly vara samtida med skattfyndet eller från tidig medeltid.

5 Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 220-23669-00
Undersökningstid: 2 till 6 oktober, 2000.
Undersökningsdeltagare: Arkeologisk personal: Sophie Bergerbrandt, Cecilia von Heijne, Henrik Höier, Christoph Kilger och Jonas Paulsson.

Faktaundersökning: Cecilia von Heijne
Digitalinmätning: Birgitta Piltz Williams
Rapportskrivning: Cecilia von Heijne
Koordinatsystem: Fristående från svenska rikets nät. En riktpunkt för det fristående koordinatsystemet, är ett betongblock som är beläget i dungen söder om skattfyndplatsen. Betongblockets nordöstra hörn har koordinaterna X: 0,0 Y: -32,0 Z: 3,38.

Koordinater: Ekonomiska kartans blad 1D 9h Glemminge.
Höjdsystem: Fristående.
Undersökt yta: ca 300 kvm.

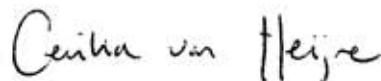
Dokumentationshandlingar: 1 planritning över området, 5 anläggningsritningar i plan och 6 i profil. Fotomaterialet består av kontaktkopior och lämnas till ATA, Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Fynd: 33 fyndnummer. Mynten lämnas till Kungliga myntkabinettet och övriga föremål till Historiska museet i Stockholm.

Markägare: Algot Andersson
Klockarevägen 15
27021 Glemmingebro
och
Kurt Andersson
Glemmingebro 149
27021 Glemmingebro
Tel. 0411-22730

Finansiering: Utgrävningen är finansierad genom ett stipendium från Anders Althis stiftelse. Vedartsanalysen är bekostad av Greta Arvidssons stiftelse och 14C-analysen av Vetenskapsrådet.

Stockholm 22 oktober 2001

Cecilia von Heijne

Numismatiska forskningsgruppen
Bollhusgränd 1B
111 31 Stockholm

Fyndlista

Glemminge 39:1, Glemminge sn, Skåne 2000

Silverskatt, t.p.q. 996
nr. 1- 21 (se bilaga)

Andra föremål

- 22. brons, knopp
- 23. brons, del av nit
- 24. brons, del av beslag
- 25. brons, bleck
- 26. brons, smälta
- 27. bly, sländtrissa
- 28. bly, smälta
- 29. bly, smälta
- 30. bly, smälta
- 31. bly, smälta

Lösfynd

- 32. brons, del av sölja
- 33. flintartefakt